

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ
АБО ОГЛЯДУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Парайко Микола Ілліч

студент 3 курсу юридичного факультету

Науковий керівник: Мойсей Георгій Георгійович

асистент кафедри процесуального права

*Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Повномасштабне вторгнення росії на територію України породило багато питань пов'язаних з врегулюванням правової системи нашої держави, котра також, відповідно, зазнала негативного впливу. Одним із заходів протидії, стало те, що 1 травня 2022 року набули чинності зміни, внесені до Кримінального процесуального кодексу України, щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, тобто прийнятий був Закон № 2201-IX від 14.04.2022 року¹. Його появу зумовило те, що під час воєнного стану, процедура проведення слідчих (розшукових) дій у зв'язку з об'єктивними обставинами може бути неможливою, тому Верховна Рада України прийняла декілька змін, які регулюють порядок проведення обшуку та огляду житла чи іншого володіння особи.

З огляду на це, метою нашого дослідження є аналіз внесених змін до Кримінально процесуального законодавства, що стосуються процесуальних особливостей порядку проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи в умовах воєнного стану.

Введення Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 року в Україні воєнного стану створило особливі умови роботи органів державної та виконавчої влади, правоохоронних органів та інших інституцій, а також обмежило права і законні інтереси осіб через вимушену в цьому необхідність. Відповідно через те, що військові дії не закінчуються, а лише продовжують розвиватись, видано Указ від 07.02.2023 року № 58/2023 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»² від 19.02.2023 року строком на 90 діб.

¹ Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>

² Указ «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14.02.2023р. №– 2915-IX

Слід зазначити, що визначення змісту правового режиму воєнного стану, порядок його введення, скасування, правових засад діяльності органів державної влади, військового командування та адміністрацій, ОМС, підприємств, установ та організацій, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб встановлюються Законом України «Про правовий режим воєнного стану»³. Він надає й підстави для застосування певних статей Кримінального кодексу України для яких характерна особлива обстановка вчинення (наприклад: ухилення від мобілізації, дезертирство, невиконання бойового завдання, мародерство). Тому реальність сьогодення вимагає вдосконалення існуючих норм кримінального процесуального кодексу, що мають забезпечити захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Стосовно визначення обшуку можна стверджувати, що це обґрунтована доказами, що містяться у кримінальному провадженні, слідча (розшукова) дія, значення якої полягає в примусовому обслідуванні особи, житла або іншого володіння особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини учинення кримінального правопорушення, пошуку знарядь або майна, здобутого внаслідок його учинення, інших речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, а також для встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, відповідно до статті 234 КПК. Тобто це одна з невербальних слідчих (розшукових) дій, що є досить ефективним засобом збирання та перевірки доказів під час розслідування кримінального провадження⁴.

Особливістю даної слідчої (розшукової) дії є також й те, що вона характеризується пошуковим та примусовим характером. Перший полягає в тому, що обшук спрямований на пошук матеріальних носіїв відомостей, які стосуються події кримінального правопорушення та причетних до неї осіб і мають значення для швидкого, повного та неупередженого розслідування. Другий відрізняється тим, що проведення обшуку, тобто обстеження приміщень, ділянок місцевості, особи й інших об'єктів може бути здійснено і без наявності згоди особи, що обшукується. Тому під час проведення обшуку слідчий має право розкривати закриті приміщення і сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук проводиться за відсутності осіб зазначених у ч. 3 ст. 236 КПК. Проте здійснювати ці та інші дії примусового характеру під час проведення обшуку слідчий може

³ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

⁴ Глюбок І.В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2018. № 14. С. 141–149.

лише за наявності в нього вмотивованої ухвали слідчого судді про надання дозволу на обшук житла або іншого володіння особи (згідно статті 30 Конституції України, ч. 2 ст. 234 КПК).

В умовах воєнного стану обшук житла проводиться за загальними правилами, що визначенні в ч. 2 статті 234 КПК України. Дана норма встановлює, що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду⁵.

На цьому етапі слідчий, прокурор повинні надати слідчому судді докази щодо наявності підстав для проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, які обґрунтовують їхні доводи. До клопотання також мають бути додані оригінали або ж копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий аргументує доводи клопотання, а також найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер, короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання, правову кваліфікацію правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу, підстави для обшуку, зазначити житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку, вказати безпосередньо особу, якій належить нерухомість, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, а також перелік індивідуальних або родових ознак речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, із обґрунтуванням того, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати органом досудового розслідування у добровільному порядку шляхом витребування.

Важливі зміни в КПК вступили після набрання чинності Закону України № 2201-IX від 14.04.2022 року «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»⁶.

Першою особливістю проведення обшуку в умовах воєнного стану є те, що при відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, а саме винесення ухвали про дозвіл на обшук, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

⁶ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>

прокурором. Рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді (ч. 2 ст. 615 КПК).

Наступна зміна закріплена в ч.4 ст.223 КПК. Тобто у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається проведення слідчих розшукових дій, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу». Також в новій редакції викладено й абзац 2 ч. 7 ст. 223 КПК, в якій встановлено: «Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 цього Кодексу»⁷.

Таким чином законодавець вирішив подбати й про безпеку понятих під час проведення обшуку житла чи іншого володіння, а тому у п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, надано можливість проводити обшук чи огляд житла без залучення понятих у разі потенційної небезпеки для їхнього життя чи здоров'я, але в цьому випадку, хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. Протокол дозволяється складати згодом, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту її завершення.

Отже, зміни, запроваджені на вимогу становища, яке склалося в нашій країні через війну, мають безпосередній вплив на порядок проведення кримінального провадження, а особливо на досудове розслідування, в умовах воєнного стану. Викликає застереження тільки те, що такі зміни розширюють повноваження сторони обвинувачення та можуть привести, в деяких випадках, до порушення прав підозрюваного та обвинуваченого в кримінальному провадженні через зловживання слідчим та прокурором своїх повноважень. Через це й законопроект на стадії його прийняття, був підданий критиці зі сторони правничої спільноти, але доцільність та ефективність таких змін може бути підтверджена або спростована правозастосовною практикою.

⁷ Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квіт. 2022 р. № 2201-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>